

© BELETRINA, 2025. VSE PRAVICE PRIDRŽANE.

Brez predhodnega pisnega dovoljenja Beletrine je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem, javnim interaktivnim dostopom ali shranitvijo v elektronski obliki.

Vse informacije o naših knjigah so dostopne tudi na: WWW.BELETRINA.SI

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-312.6

PARTLJIČ, Tone

Voranc : prva knjiga / Tone Partljič. - Ljubljana : Beletrina ;
[Ravne na Koroškem] : Prežihova ustanova, 2025. -
(Knjižna zbirka Beletrina)

ISBN 978-961-298-465-6 (Beletrina)
COBISS.SI-ID 248509955

Tone Partljič
VORANC
Prva knjiga

Pravijo, da takega dne, kot je bil tisti četrtek, 23. februarja 1950, Koroška še ni doživela, čeprav je bilo v zgodovini dežele veliko usodnih in pomembnih dni, ki so jim ljudje pravili – zgodovinski. Nekateri so zapisani celo v kakih šolskih knjigah.

V tem zgodovinskem času po drugi svetovni vojni je bila slovenska Koroška že pet let sestavni del Federativne ljudske republike Jugoslavije, potem ko je bila maja leta 1945 končno premagana nacistična Nemčija in njene zaveznice Italija, Madžarska, Avstrija, Neodvisna država Hrvaška in nazadnje še azijska velesila Japonska ...

Slovenski in jugoslovanski zmagoviti partizani pod vodstvom tovariša maršala Tita s Komunistično partijo na čelu so bili že mednarodno priznani, spoštovani in upoštevani pri zmagovitih imperialističnih zahodnih zaveznikih in tudi pri vzhodni zmagoviti velesili socialistični Sovjetski zvezi in njeni Rdeči armiji pod vodstvom velikega generalisima Josipa Stalina, ki je v resnici sodelovala tudi v sklepnih akcijah v Sremu ...

Zato so lahko svoje junaštvo in borbo za svobodo upravičeno enakopravno delili z drugimi zmagovalci in zlasti poveličevali in častili svoje žrtve. Kakor drugi zavezniki so maščevalno in strogo obračunali z domačimi kolaboranti in izdajalci. Ljudje so pravili, da celo strožje kot drugi narodi. Potem so lahko začeli ponosno in zanosno graditi novo socialistično republiko.

Toda slovenski narod je imel kljub temu vsaj dve krvaveči rani. Z diplomatskimi in ideološkimi kupčkanji na mirovnih konferencah med zavezniki okoli povojnih delitev in evropskih meja je izgubil del Primorske s Trstom in del slovenske Koroške s Celovcem.

Koroška je bila že tri desetletja, vse od tako imenovanega koroškega plebiscita 10. oktobra 1920, krvava narodna rana. Srčna rana. Kajti meja, ki jo je Evropa zakoličila po plebiscitu, je Avstriji prepustila gornji del reke Drave, doline Podjuno, Rož in Zilo, del gore Pece in cel Obir in Svinško planino, torej lepe, da ne rečemo čarobne kraje slovenske zemlje. In zato je koroška rana največja. Še več! Tu so pred tisoč leti imeli Sloveni nekakšno svojo plemensko zvezo, ki se je vtisnila v zgodovinski spomin kot država Karantanija, tu je bil knežji prestol, v gori Peci pa je baje velika slovenska votlina, kjer s svojo vojsko spi legendarni kralj Matjaž in čaka na primeren trenutek, da bo vstal in naredil pravični red. A kaj čaka!?

Najlepša koroška gorska diva planina Uršlja pa je vendar ostala cela slovenska! Zato jo imajo Korošci tako radi, kakor imaš rad najmlajšega in najmanjšega otroka pri hiši.

Kako se samo pozimi belijo zasneženi vrhovi teh mogočnih koroških gora, ko se zamrznjeni v snegu kopljejo v soncu! Kako zelo rdeče sonce zahaja za našimi gorami onkraj meje! Spomladi pa so v času prebujanja po dolgi zimi gozdovi na Peci, Obirju, Svinški planini najprej boječe, na koncu pa razkošno zeleni, v jeseni pa rumeni, konec oktobra pa so sko-

raj prav rdeči ... Ljudje gledajo prek meje in pravijo, da so rdeče poznojesenske barve dreves take morda zato, ker iz zemlje črpajo kri naših ljudi, ki jih je nek-daj ubila turška sablja, tuj gospod ali nedavno nemška krogla.

Na bregovih pa so sadovnjaki, kjer po pobočjih zaradi strmine rasejo manjša drevesa s skrivenčeni-mi debli in vejami. Tako so še drevesa podobna upo-gnjenim ljudem, ki po strminah nosijo koše, krplje, ženske pa velike košare na glavah. Ta drevesa imajo goste veje, ki so v hribovski pozni pomladi polne raz-košnega cvetja, saj kar žarijo beli in malo pordečeli cvetovi ... V pozni jeseni, ko se že vonja sneg, pa so polna rumenih lesnik, majhnih jabolk, hrušk in tepk. V še bolj pozni jeseni pa hribovje drhti od tistega vre-znega koroškega mošta, ki nori v vretju v polovnja-kih. Govori se, da se šumenje brbotajočega mošta v sodih sliši z naše strani vse do Globasnice. Tudi za odmeve zvonov ni nobenih meja.

Saj ni konca čudežev v tej koroški deželi!

A tudi v naši Koroški tostran meje je spomladi in v zgodnjem poletju na zelenih livadah polno rož, pred-vsem mačic na vrbah in brezah, belih zvončkov in solzic na vlažnih tleh v senci gozdov in ob bregovih potokov, najdeš pa tudi zaplate rumenih trobentic. Po naših vrhovih ali na pobočjih še pogosteje kot na avstrijski strani stojijo bele cerkve in kapele s svetniki Egidiji, Ožbolti, Mohorji, Fortunati, Urhi, Ahaci in svetnicami od Device Marije, Neže, Afre, Heme do Rozalije in Barbare ...

Po pobočjih okoli naše Uršlje so redko posejane velike kmetije, tudi uro hoda je od ene do druge, tam so velike kmečke hiše z dimnicami in izbami in dimniki, iz katerih se neprestano kadi nežen bel dim; ob teh velikih kmečkih domovih pa so zbrane kakor piščanci okoli koklje še mnoge lesene bajte, parne, shrambe, štale, hube, skednji, kakor jim pač kje pravijo. Popotniku, ki ni Korošec, se od daleč zazdi, da je zagledal celo vas ali zaselek, pa so le Naraločnikova, Pernjakova, Karničnikova, Ravnjakova, Prežihova, Serajnikova in druge domačije, med katerimi so navadno za dobro uro hoje velike razdalje; šele v dolinah najdeš nekaj manjših pravih vasi s farno cerkvijo, britofom in gasilskim domom, ponekod celo s šolo. Tam so večja naselja, ponekod trgi in manjša mesta, kot Slovenj Gradec, Traberh ali Dravograd in vmes Guštanj ali Ravne ...

Avstrijci so seveda zmerom stegovali roke tudi prek Drave, zlasti ker je cesarska Avstrija vse do konca prve svetovne vojne obsegala še Štajersko in Kranjsko vse do Trsta. V zemljo so nemški bogataši vrtali rove za rudnike z našim svincem, železom, premogom in postavljali tovarne, naši ljudje pa so trpeli v jamah ali ob železarskih pečeh ... Po obeh strahovitih svetovnih vojnah v dvajsetem stoletju je torej ta naša lepa Koroška ostala ponovno krvavo presekana z državno mejo. Na oni strani so ostale tudi najlepše slovenske pesmi *N'mau čez izaro*, *Kje so tiste stezice*, *Pojdam u Rute*, *Tam, kjer teče bistra Zila*, *Mojcej, oj, Mojcej* ... Ljudje jih še zmerom slovensko pojejo na obeh straneh meje in pri tem gledajo na zahod do

zadnjih slovenskih vasi na Obirju, Svinški planini in Gospe Sveti ... Slabše pa se vidijo v travi ali za grmovjem in med drevjem beli mejni kamni, na katerih piše Saint Germain, 1919. To so mejni kamni, ki so kar precej pošpricani s slovensko krvjo. Tu je meja dveh evropskih ljudstev in dveh govoric. Slovanske in germanske. Hitler ni rekel ljudstev, ampak dveh ras.

Zaradi teh kamnov je ostal v Avstriji tudi pomemben del slovenske preteklosti, poseben mitski del slovenske zgodovine; ne le gore in doline in ljudske pesmi, ampak tudi kamen in prestol slovenskih knezov, tam so še karantanski ostanki zidov in tistega zapisanega koroškega stavka *Buh vas sprejmi* izpred skoraj sedemsto let ... Tam se še danes dozdeva ljudem, da slišijo Zalo, kako pravi svojemu Mirku:

»Mirko, jaz sem Miklova Zala ...«

Od tam odmeva *Tam, kjer teče bistra Zila*.

Ja, kaj vse je tam prek meje ...!

Toda tisti zimski februarški dan leta 1950, tisti četrtek 23. februarja, je bil tako poseben, da mu ni mogoče dati primerne imena. Bi mogoče lahko rekli – koroški sodni dan? Kot da je na ta dan sam Bog rekel, danes bom gledal samo na cesto med Guštanjem in Kotljami in na hotuljski britof žegnani.

To je bil namreč dan pogreba pisatelja Voranca. Pravijo, da so Korošci odgovarjali, kadar jih je tujec vprašal, kje je Koroška:

»Ja tam, kjer so Uršlja gora, reka Drava, rezni mošt in kjer je bil doma pisatelj Voranc!«

Ljudje so v tri kilometre dolgem špalirju ob cesti med Guštanjem in Kotljami potrpežljivo in zamišljeno

stali na robu ceste, zaskrbljeni in resni so bili tisti, ki so stali, in oni, ki so se premikali in hodili nekaj metrov za črnima avtomobiloma, v enem je bila črna truga in v drugem Vorančeve tri ženske, mati Marija in hčerki Vida in Mojca. Avta sta počasi kot polža lezla po glavni cesti med Guštanjem in Kotljami, ljudje so nemo zrlji, kot da jim blodi po glavi:

»Kaj se bo danes res cela zemlja odprla? Če se danes ne bo, se nikoli ne bo.«

»Se bo svet postavil na glavo?«

»Ali je mogoče, da ga ne bomo več srečevali?«

»Da ne bo nič več napisal o nas?«

»Da ga več ne bo na tej cesti, ki jo je tolikokrat prehodil?«

Zdrznili so se, ko je zatulila guštanjska tovarniška sirena. Tulila je strašno, še močnejše, kakor je tulila med vojno, ko so Koroško preletavali nemški bombniki in potem še zavezniška letala, ki so hotela zbombardirati nemško guštanjsko železarno in dravograjski most.

A tokrat je tulila drugače, predirljivi ton se ni dvigal in spuščal ali zavijal, kakor ob nesrečah ali bombardiranju, pač pa rezal zrak monotono enakomerno in žalostno.

Inženir Mitja je rekel direktorju Gregorju:

»Guštanj in železarna se zdaj zares poslavljata od Voranca!«

»Saj sem jaz naročil,« je rekel direktor Gregor Klančnik.

Tudi onadva sta hodila peš v pogrebni koloni, tovarniški avto je šofer Joco vozil prazen daleč zadaj.

Prišel bo čez nekaj ur po pogrebu v Kotlje, da se bodo tovariši vrnili v tople hiše.

Potem so se oglasile sirene na strehah še drugih manjših tovarn in državnih podjetij na dravograjskih, prevaljskih, slovenjgraških, velenjskih industrijskih obratih in nenadoma je bil zrak nasičen z rezkim tuljenjem siren. Kot da to ni bilo dovolj, so zarezale vmes malo drugačne, a nič manj slišno in ostro še gasilske sirene na vseh gasilskih domovih ob Dravi na tej strani meje, ob Mislinji, Meži, Dravi, Paki, Hotuljščici ...

Šolski otroci vsaj treh osnovnih šol v špalirju, kamor so prikorakali z učitelji, so se zbal, da bi oglušeli, in so si zatisnili ušesa. Tudi nekatere ženske. Toda ne, ni še konca! Kljub strahotnemu zvenenju industrijskih in gasilskih siren so zbrani Korošci zaslišali, kako so jim najprej za hrbtom začeli tolči vsi zvonovi v dolinah ob Meži, Mislinji in Dravi, udarjali so svoj bim bom in žalostno tolkli najprej v guštanjskem Sv. Egidiju, a lepo se je zaslišal tudi zvon Svetega Roka z Meškovih Sel ... Potem pa so zazvonili še malo skromnejši zvonovi s Sv. Urha, Mohorja, podgorskega Fortunata; kmalu pa so udarili vsi naenkrat že malo oddaljeni mogočni dravograjski zvonovi. Tudi oddaljeni zvonovi v cerkvicah v Šentanelu, na Strojni, Ojstrici onkraj Drave so dodajali svoj *zbogom, Voranc, bim, bam, bom*. Nič se ni poznalo, če v vseh turnih ni bilo vseh zvonov, ker so mnoge odvedli Švabi za svoje topovske cevi pred leti. Niso še povsod utegnili kupiti novih, pa tudi država ni skrbela predvsem za cerkve, saj so imeli prednost kaki novi ali obnovljeni

industrijski obrati, šole, mostovi ... Zdaj je bil zrak tako nasičen z zvonjenjem in tuljenjem siren, da se je kaka ženica, naslonjena na palico, ozrla navzgor, ali se ni odprlo nebo, da bi videla, ali morda sam sveti Bog ne poganja še kakih nebeških zvonov ...

To, da so se oglasile sirene in zazvonili vsi zvonovi, je pomenilo, da je zadnja skupina črnih olimpij, dekavejev, predelanih džipov, ki so bili na koncu pogrebne spreveda še v Guštanju, tisti trenutek krenila izpred železarne. Furgon s krsto in vencem je seveda že odpeljal na začetku pogrebne procesije skozi špalir Korošcev.

V furgonu je bilo v trugi truplo sedeminpetdesetletnega pisatelja Voranca Samorastnika. V črno olimpijo, ko je še stala zglancana za pogrebnim avtom pred občino, je šofer odprl vrata, da so vanjo sedle skoraj petdesetletna vdova Marija in hčeri, sedemindvajsetletna Vida in petindvajsetletna Mojca.

»Vajin oče je bil najbolj slaven Korošec, kar se jih je rodilo!« je še utegnil reči predsednik guštanske občine. »Čprav je tekla zibka že prej velikemu številu slavnih mož od Celovca do Dravograda.« Potem je šofer zaloputnil z vrati avtomobila in so se premaknili.

Radio in časopisi so že dva dni razglašali, da je umrl pisatelj, visok predvojni komunist, borec za delavske pravice; pisatelj, največji socialni realista na Slovenskem; ne le slovenski, ampak kar eden največjih sinov jugoslovanskih komunistov in eden največjih pisateljev vseh bratskih Jugoslovancev; in da tovariš Tito izreka sožalje družini in vsem Korošcem.

Ko so Korošci to prebrali, so se nasmihali in jezili. In ko so se te dni srečali, so govorili:

»Politiki si ga hočejo prisvojiti. Največji pisatelj vseh Slovencev in Jugoslovanov? Ali zares tako mislijo tudi v metropoli Ljubljani? In Beogradu. Mislijo tako učenjaki na univerzi? Ne!

Kako bi umrl Voranc vsem Jugoslovanom!? A so kmetje v Bosni ali na Kosovu sploh kdaj slišali zanj? Pa muslimani? So prebirali *Samorastnike* ali *Solzi-ce*? So sploh pismeni? Oni vejo samo za Andrića! Če vejo.

Največji jugoslovanski komunist! Ali res? Ali so tako govorili o njem, dokler je bil živ? So naredili vse, da bi ga lahko prek državne meje poslali na operacijo in zdravljenje? Miško Kranjec je direktorju železarne povedal, da se je Tito obrnil proč, ko bi Vorancu moral dati roko.

Ne, ni bil vaš, ni bil jugoslovanski. Saj ste ga zavrgli!

Ne delaj se, Jugoslavija! Ni umrl tebi! Umrl je nam, Korošcem! Tu ti bo vsak kmet rekel, po celi Evropi je blodil, v Berlinu, Parizu, na Dunaju, v Oslu, Moskvi je bil. A je ostal Korošec! Samo naš! Po smrti bi nam ga vzeli, prej pa ste ga petnajst let odpravili, ignorirali, zatajevali ...

Ali ga niso v Kraljevini Jugoslaviji obsodili na dolg zapor? Zaradi koga je zbežal prek Strojne leta 1930, če ne zaradi jugoslovanske policije in detektivov in kraljevih policistov v civilu? Posebej iz Ljubljane so prišli, da bi ga aretirali! Koga je čakala Glavnjača ali Lepoglava? Naši domači guštanjski starojugoslovanski policisti in žandarji ga niso hoteli prijeti in poslati

v arest, kljub ljubljanskim in beograjskim okrožnicam in depešam! So ga zmerom pravi čas sami opozorili, naj se skrije! Pred agenti bana Natlačena, ki so ga neopazni iskali po Guštanju, ali ga ni prav domači policaj opozoril, da je potem dan prebil zakopan v senu pri Lečniku, ponoči pa skrivaj odšel prek Drave in Strojne v svet in ga petnajst let ni bilo pod Uršljo. Ali so Tito, Kardelj, Kidrič, Ranković crkavali v nacističnih taboriščih ali je Voranc? In če je res bil veliki vsejugoslovanski komunist, kje je potem danes generalni sekretar Komunistične partije Jugoslavije in predsednik FLRJ tovariš Tito? Maršal Tito, kje si? Ga nisi vrgel iz cekaja?! Se nisi mogel potruditi na pogreb sodruga, s katerim sta skupaj več let ilegalno delala na Dunaju in v Parizu, ko si s Herto in Kidričem in drugimi večerjal pri Vorancu ob Sieni, kar vam je skuhal Mica? In štenkaril, da je večerja revna.«

Ko je peljal mrliški avto mimo ljudi ob cesti, so za hip lahko skozi okno videli Mico; videli, kako solzna sedi v črnini s hčerkama Vido in Mojco takoj za črnim furgonom z Vorančevo krsto ... Domačinom je prav ona povedala, da je Voranc v Parizu pred vojno tudi nadomeščal Tita, kadar se je ta mudil v Moskvi ali kraljevini. Voranc kot Rihard, Tito pa je bil Walter. Skupaj sta reševala ilegalne naloge, delala po navodilih Kominterne, Voranc je vzdrževal stik z Dimitrovom in najvišjimi evropskimi komunisti, skupaj so bili v Moskvi ... Ampak potem so ga pustili samega in je v Parizu trpel ko živina. Ko pa je Tito leta 1939 tudi uradno prevzel Komunistično partijo

Jugoslavije, za tovariša Voranca ni bilo več prostora v centralnem komiteju. Walter je odkimal in samo zamahnil z roko in so ga odrezali. Tak je bil takrat Tito! Tudi danes rad koga odpiše. Kje je danes? Sožalje po radiu? Naj ga kar obdrži zase!

Seveda, potem je Tito postal generalni sekretar jugoslovanskih komunistov, »očistil« in vodil je Partijo in ni imel več časa za Voranca. Ni več maral poslušati njegovih nasvetov in vprašanj, ki mu jih je narekovala vest. Ni maral njegove pisateljske zamišljenosti. Odpisal ga je, kakor mnoge pred njim in po njem ... Voranc je postal partijski iberžnik, torej odrinjen in odvečen.

Ali ni Tito zavrnil Vidmarja, ko je med vojno za zamenjavo za ujetega visokega nemškega oficirja predlagal Voranca, ki je bil takrat v taborišču ...? Pa je Vorančev tovariš in nekdanji sodelavec Walter samo odkimal in zamahnil z roko, da je še Vidmarju vzelo besedo. Naj si sam pomaga ali pa se ga bomo pač znebili, pametnjakoviča. Zdaj, ko je umrl, pa ga je naenkrat imenoval – največji jugoslovanski komunist in pisatelj!

Cela Koroška se je jezila, ko so mrtvega Voranca iz Maribora dan po smrti odpeljali najprej v Ljubljano, da so se v Narodni galeriji mnogi preprosti ljudje in seveda socialistični funkcionarji poslavljali od njega; visoki funkcionarji pa so imeli nad krsto politične govore. Koroška pa ga je čakala celo noč in en dan. So se hoteli v prestolnici republike rehabilitirati? Nekoč so ga zavrgli, zdaj pa so ga razkazovali in tekmovali

med seboj, kdo bo rekel lepše, globlje in naprednejše besede, ki nič ne pomenijo!

Zato maršala ni v Kotlje na koroški sodni dan! Ima seveda važnejše opravke. Če ljudje na najvišjih položajih koga zavržejo, črtajo s seznama sodelavcev, včasih pa nekdanjega tovariša celo razglasijo za izdajalca, si ne smejo več premisliti; ne smejo si lajšati in popravljati vesti, bi lahko izgledalo, da so se nekoč morda zmotili. To pa je nemogoče. Taki kot Tito in podobni so vsevedni in nezmotljivi ...

Zato tudi danes nekateri nemirni fantje, ki so prišli na Vorančev pogreb iz Ljubljane, kjer študirajo, šepetajo med seboj, da je še boljše, da Titeja ni, ker nima kaj iskat na pogrebu. Tito ga je enkrat pač odrezal. Najprej sta prej dobro skup delala, pravzaprav je Tito sprejemal odločitve, Voranc izvrševal, njegova Mica pa je tudi njemu in Herti kuhala večerje. Tito je tak voditelj, da zmerom koga odreže in zavrže! Enkrat Gorkiča, drugič Gustinčiča, potem Djilasa. Za vedno. To se je naučil pri Stalinu! Da bi se zdaj tu lepega kazal! Se delal, kaj vse je storil zanj? Ne!

Vsaj zdaj, ko je v krsti, je Voranc spet čisto naš!

Večina starejših Korošcev je že od začetka vedela, da je bil Voranc pred vojno komunist, ko je bilo to še prepovedano in nevarno in ko tudi komunisti niso bili priljubljeni. Nekateri so se že takrat čudili:

»Glejte, baje je komunist, a na zunaj in na znotraj je ves čas isti človek. Tak kot prej, ko je še podiral drevje v šumi. Je enako slabo oblečen, toda prijazen, veder, močen in mogočen. Nič se ni prevzel. Nič ne išče zase, samo za delavce se tolče! Pred vojno se je

moral skrivati pred kraljevo policijo kot preganjan pes. Kakšne funkcije, naloge, tajne misije je imel, kakšne visoke živine v Evropi je poznal! Pa nismo vedeli in nas tudi ni zanimalo. Ker se ni spremenil, na zunaj je ostal koroški holcar.«

»Fejst in pošten človek, za vzgled,« smo govorili o njem. Komunisti res niso bili priljubljeni med ljudmi, ker so klerikalni politiki in vsi župniki trdili, da delajo samo zdraho, da hočejo kmetom vzeti zemljo, porušiti cerkve in prisiliti ljudi, da bojo vsi državljani jedli iz skupnih kotlov, imeli iste skupne žene ... Saj še danes niso priljubljeni. Ampak niso taki, kot je bil on.

Voranca pa niso gledali na tak način, niso verjeli, da bi sploh lahko bil tak. Trdili so, da je ostal isti poštenjak kot prej, da je zmerom skrbel, da bi bilo boljše drugim ljudem, ne njemu! To je edini komunist, ki se tudi po vojni ni spremenil in pokvaril! Zmerom je ostal isti: ko je bil med dninarji ali med visokimi funkcionarji. Važno je, da je ostal naš, da nas je poznal, ko je bil »visoko«, in je hotel vsakomur, ki se mu je godila krivica, pomagati. Ja, tudi po vojni. In je pisal o nas, svojih Korošcih, nas predstavil celemu svetu. Ja, zaradi Voranca cel svet ve za nas pod Uršljo!

Med vojno so Korošci med seboj šepetali, Voranc je v lagerju, Voranc je v lagerju. Potem pa je maja 1945 poletel glas kot bel golob med ljudi in grulil, Voranc je živ, Voranc je živ ... Hvala večnemu Bogu!

Potem so se spraševali, kaj je angina pectoris, zaradi katere bo baje kmalu umrl. To je v Samorastnikovem

rodu, so nekateri trdili! Zdaj, ko bi lahko užival v državi, ki jo je prav on pomagal graditi, so ga ti povojni komunisti postavili na rob. Niso ga več potrebovali! Mogoče bi lahko pozdravil srčno aorto v Pragi, pa ni dobil potnega lista. On, Voranc! Tudi ni hotel nikoli več sprejeti nobene visoke politične funkcije. Sprejel je skrb za ljubiteljske igralce, pevce, plesalce v domačih Kotljah, to ja; poprijel je za vsako delo in je bil v vsakem krajevnem odboru za elektrifikacijo, kulturno dvorano, Mohorjevo družbo, nove ceste v hribe. Bil je proti nacionalizaciji in odvzemu zemlje za ljudi ob avstrijski meji ... Drugi pa so se topli za funkcije. Bolan je bil, pa je vseeno vsak dan deloval v Kotljah! Delal v krajevnem ljudskem odboru. Posredoval za župnike in posredoval za kmete, ki jim je agrarna komisija jemala preveč zemlje in lesa, živine in pridelkov! Protestiral je proti prisilni obvezni oddaji, ko so ljudem jemali zadnje krave ali žaklje koruze. No, res je bil z Lužnikom državni poslanec, a je zaradi boleznih večkrat manjkal. Vsi so izvedeli, da je Tito vsem drugim poslancem dal roko, samo mimo njega je šel, kot da se ne poznata. Pa sta prej deset let skupaj delala v Parizu po navodilih Kominterne ... Pa mu ni dal roke! Ker je v Partiji postal iberžen?

Pri nas ni bil nikdar iberžnik! In ne bo! Mi vemo le to, da nas je postavil v svet in na zemljevid.

Domače ženske pa so večkrat klepetale:

»Si slišala, Gela, te zadnje nagrade za *Solzice* ni prevzel, ni je vzel za sebe in, terc, niti za famulijo, nakazal jo je krajevnemu ljudskemu odboru Kotlje kot

prispevek, da bomo prej dobili električno. Pa povej, kateri komunist v Sloveniji je že naredil kaj takega?«

»Ja, Voranc ni tak komunist, kot so drugi.«

Morali bi poslušati, kaj njegova Mica pravi! Še včeraj je rekla:

»Korošci zdaj jočejo za Vorancem, ga kujejo v nebo, so ponosni, da je Hotuljčan. Kaj pa niso njemu tega rekli, ko je bil še živ. Takrat pa vsi: Voranc, zrihtaj mi to, uredi za mojo penzijo, reši očeta iz zapora, saj veš, da ni kriv ... Saj ne boš pustil, da mi bo komisija odgnala zadnjo kravo iz štale?!«

Šele zdaj vemo, kaj vse je naredil in kaj nam vsem pomeni, ker nam je napisal *Solzice*. Ustvaril koroško Meto, nezakonsko mater devetih samorastnikov. Kdo bi vedel za steljarajo, kopanje vodnjakov, nošnje zemlje v koših na odore, za bele solzice, ki jih je nabral za mater v samem Peklu, če ne bi bilo njega? Kaj so pa delali z njim!«

Še danes, ko so ji pomerjali črnino, je Mica potarjala:

»V teh naših Kotljah najdeš koga, ki se ob Vorancu malo nazaj drži! Res so se nekateri našli v knjigah, kjer pa niso bili vsi zapisani, kot da so ravno dobri in lepi. Ljudje pa tudi res nismo vedno samo dobri in lepi. Med seboj govorimo drug o drugem stokrat hujše stvari, kot jih je zapisal Voranc.«

Nekatere ženske so govorile:

»Ne grem več k Munku na steljarajo! Tam bo tudi Voranc! Bo napisal vse, kar je videl. Meni se je res enkrat malo mešalo v glavi od mošta, pa sem pač malo

znorela. Mislim, v kopici sena. So že vsi pozabili, pol pa se najdem v *Jamnici!*«

»Za mizo pod lipo pred Tonijevo gostilno me nikoli več ne bo, če bo tisti Voranc tam, ker bom čez en teden že v njegovi knjigi!« se je jezila Bobekova Justina.

In je Mica še rekla:

»Ja, najbolj so nekdam povesele nos tiste, ki so se na stelaraji napile mošta in ki so lepo okrogle od mošta ležale v travi in povrh komu dale! Včasih ne samo enemu, saj so mi same povedale. Saj veste, kaj mislim. Meni je Črnekova Julia rekla, res sem dala drugim dedom, ampak samo zato, da sem svojega doma šparala! Kaj da mu je treba o tem pisat, pa še na pol resnico! Ja, tak so šimfale. Naj pusti ženske pri miru, saj ima svoje solzice, pisanke, Jirsa in Bavha in tiste terce, ki kopljejo studence po teh bregovih, kjer ni vode, nas babe pa naj pri miru pusti. A moj Voranc ni znal lagati, v povestih pa še najmanj! Še meni ni bilo zmerom prav. Vseeno pogledjte, koliko tisoč ljudi se je danes zbralo! Zakaj? Je bil več vreden, ko vse te babe na Koroškem,« se je pridušala Marija, pa še dodala: »Jaz to lahko rečem, ker sem ga poznala, čeravno sem dosti pretrpela z njim in se ga načakala.«

Mladi učitelj Zoran je večkrat na roditeljskem sestanku staršem naročil, naj učijo svoje otroke bolj spoštovati pisatelja Voranca Samorastnika: »Je največji Korošec, kar se jih je rodilo. On je nam in celemu svetu razložil v romanu *Doberdob*, kaj je bila v resnici prva vojna in zakaj smo leta 1920 izgubili desni del koroških pljuč in nam je ostala le Požgani-

ca; edini je zastopil, zakaj so propadale kmetije in so Hotuljci postali bedni delavci v Guštanju, redili pa so se samo grofovi nameščenci ... Povedal je koroškim materam, kako so umirali in padali njihovi sinovi v prvi vojni ob Soči na doberdobskem in goriškem krasu in drugod. To je sam skusil. In je skusil, kako so ljudje dvajset let kasneje umirali med nacističnimi zvermi v uniformah, kako so zgoreli naši ljudje v nacističnih lagerjih, to je videl samo on ... On je naša vest. To mora Korošec vedeti od malega naprej.«

Svojim kolegicam sta hčerki Vida in Mojca radi povedali, da sta očeta, ko se je vrnil iz taborišča, komaj poznali in da jima je njuna mama, njegova draga Mica, takoj povedala, da je atej bolan in da besedi »angina pectoris« pomenita »bolečina v prsih« in da je to taka bolečina, ki ne duši samo dihanja, ampak tudi žge ko ogenj v prsih; da je mogoče to sploh najhujša človeška bolečina; ampak atej v mariborski bolniški postelji, ko ga je najbolj bolelo, ni govoril o boleznih in bolečinah, govoril je samo še o Hotuljcih, o mami in bici in sploh o vseh Korošcih na obeh straneh meje in si očital, ker bi moral napisati veliko več o njihovem življenju, pa ne more več. Nama je rekel:

»Nekatere Hotuljke me obsojajo, kako pišem o Korošcih, a sem hotel le povedati svetu, kdo so v resnici te izmučene in poniževane koroške ženske, bice, matere, dečve, ki nimajo nič dobrega na tem svetu, samo malo pozabe po garanju, kak stisk moške roke in njihove nestrpne prste na koži pod kinklami. Jaz jih nisem nikoli obsojal, če so naredile greh. Jaz sem jih probal zastopit.«

Zato je Mica, če je slišala, da ga kdo ogovarja, jezna rekla: »Saj veste, da je znal v lesu delat in na njivah, v fabriki pa ahtat, da se niso delavcem v skladih delale krivice, v vseeno vam povem, da ni znal nič drugega boljše naredit kot pisat in knjige čitat. Se je bolj brigal za svoje pisanje in Korošce kot za našo družino. Če mene vprašate, bi moral že davno pustiti frdamano politiko, ki mu je uničila življenje in tudi uničila našo famijlo ... Verjel je, da bo na svetu enkrat boljše; no, tu se je zmotil. Sem mu pravila, pa me ni poslušal. Moj Voranc mi je po vojni sam govoril, da je socializem zdaj zelo drugačen kot takrat v njegovi mladosti, ko ga je v svoji glavi šele sanjal in se mu je prikazoval. Je rekel, da je mogoče imela prav njegova mati, ki je rekla, da bojo zmerom bogati in revni, da bojo ljudje zmerom zlobni in dobri ... Ker je pač Bog ustvaril tak svet. Meni se je srce trgalo, ko sem videla, da je v srce zaklenil pisatelja, pa pustil na svobodi frdamanega politika. Ja, pri moji duši, čeravno nisem imela časa vsega prebrat!«

Na začetku sprevoda pa je za dvema avtoma, ki sta bolj lezla kot vozila, prva stopala žlahta, njegov brat Gustl, Mickini polbratje Volenovi, oče Gorenšek, tete, ja, tudi teta Marija iz Avstrije, potem so se sprevodu pridružili pomembnejši tovariši in prvi sosedje in sodelavci in nešteti drugi, zvečine pa vsi Korošci. Ko se je cesta začela spuščati v hotuljsko kotlino, po kateri je tekla čista in hitra rečica Hotuljščica, ki so ji domačini pravili kar Hotula, so se na obeh straneh dvigali visoki in tudi strmi hribovi, na desni preški bregovi, na levi so bile Mickine Brdinje; kar ob rečici je

bilo nekaj hiš, za njimi je ostal skrit tudi že Kefrov mlin; brdinjsko pobočje je bilo strmo, a kar hitro se je videl goli breg z osamljeno lipo na pobočju, kaj dosti več pa se ni videlo, ker se breg hitro spusti onkraj proti Črnemu potoku ... Nenadoma je miličnik, ki je počasi vodil sprevod na motorju, ustavil, sestopil, obrnil ključ na vozilu in ga postavil povprek čez cesto na stojalo na zadnjem kolesu in pokazal, naj se sprevod ustavi. Kasneje so govorili, da je bilo v tem špalirju ob cesti in premikajočih se pogrebcih iz Guštanja gotovo štiri tisoč ljudi. Naj se malo odpočijejo. Po dogovorjenem protokolu prejšnji dan v železarni se je miličnik postavil pred motor, z rdečo tablico pokazal, naj sprevod obstoji in na tem mestu čaka, tudi zato, ker se je sprevod malo trgal, potem je s prstom pokazal na furgon s krsto in še na drug avto z Vorančevo družino, da sta zavila na levo po strmi cesti mimo dveh hiš ob vznožju sama na vrh Brdinj k Volenovi hiši. Čez nekaj trenutkov so zagledali, kako počasi vozita po kratkem pobočju mimo znamenite lipe, ki jo je veter že več kot desetkrat prelomil, pa je vedno znova oživela, h kmečki hiši, vdovini domačiji. Vedeli so, da je to hotela Marija.

»Vdova hoče, da se mrtvi Voranc poslovi od hiše, kamor je hodil v vas, kjer sta se poročila in kjer sta se rodili Vida in Mojca ...«

Tam so živeli Volenovi. Tu sta zdaj stali njena mati, vdova iz svetovne vojne, in ženska, ki je pomagala pri hiši. Mama ravno te dni ni mogla hoditi po strmem bregu, ker jo je usekalo v križu, njen drugi mož Gorenšek je bil seveda na cesti v sprevodu. Prva se je

zganila vdova, šofer v furgonu je odprl šipo na oknu. Marija je s hčerkama nerodno stopila iz črne olimpije ... Šla je k hišnim vratom, vzela iz maminih rok pušpanovo vejo, jo namočila v blagoslovljeno vodo in pokropila krsto skozi odprto šipo avta.

»Da se tudi moj dom poslovil od Voranca! Tu je imel enega od svojih mnogih domov!«

Potem sta avta nerodno obračala pri hiši med parno in lipo in se spet spustila v grabo. Ko sta se vrnila na cesto in je miličnik spet hotel dati znak, gremo naprej, je prav tisti hip kot na neviden poziv vse utihnilo, kot bi trenil. Sirene in zvonovi so obmolknili! Kot da bi res ukazalo nebo cerkvenim zvonovom in gasilskim sirenam: Tišina!

Se je svet ustavil? Vesoljni zvoki utihnili? Kaj je zdaj to? Smrtna tišina! Bo konec sveta?

Mica se je v hipu zbala, zdaj se bo zgodilo nekaj strašnega: za celo Koroško, za celi svet – zdaj bo konec sveta! Zdaj zdaj bo zazijal prepad, zemlja se bo razpočila in se bo obrnila na glavo in v neko vesoljsko praznino stresla svojo drobovino in vse ljudi. In vzela Voranca s seboj. In vse Korošce. Ali so zato sirene in zvonovi utihnili? Zamajala se je. Vida in Mojca sta jo prijeli vsaka za en laket. Tedaj je k ženskam pristopil še Vidin mož Jožko Slavič, uslužbenec slovenjgraške občine, doma pa je bil iz Prlekije ... Zdaj so si ga ljudje lahko prvič ob blizu ogledali. Imel je fino črno obleko in je bil cel gosposko napravljen.

In tedaj se je v trenutkih smrtne tišine zmrazilo vseh nekaj tisoč ljudi med Guštanjem in britofom v Kotljah in čakalo, kaj bo, potem so v Brdinjah uda-

rili trije možnarji, in potem se je miličnik spravil na motor in sta se premaknila oba avta, še zmerom sta nebo in zemlja molčala, pa so se slišali samo koraki na cesti kot kak mrtvaški marš. Tedaj se je, hvala Bogu, oglasila hotuljska Sveta Marjeta. Nekaj časa so vsi zvonovi hotuljske Svete Marjete potrkavali, čez deset minut pa samo še navček, ta vsem znani hotuljski pogrebni zvonček ... Justa zvoni, so vedeli. Šoferja sta z najnižjim plinom vozila avta, čez čas sta parkirala na označenem prostoru ob cesti. Tam so morali obstati tudi avtomobili pomembnih tovarišev in celo tovornjak z venci je obstal. Vence bodo potem hitro odpeljali na lesenih vozičkih do britofa. Kolona je počasi stopala, da se je lahko v nekakšnem redu formiral bolj urejen pogrebni sprevod.

In so stopili mimo table Kotlje ... Tu se bojo pridružili sprevodu domači prebivalci, ki so čakali na trugo. Več sto jih je stalo v vrsti in gručah. Takoj za žlahto so Hotuljčani vstopali v kolono in redarji so jih pazljivo vključevali v sprevod, saj so novinarji fotografirali za svoje časopise.

Učitelj Zoran, ki se je ravnokar pridružil pogreb-
cem s šolskimi otroki, je rekel učiteljici Bredi ...

»Vsi vaščani so zbrani, četudi nekateri še niso pozabili zamer zaradi *Jamnice*. Nič ni pomagalo, da je namesto Kotlje napisal Jamnica, ljudje so vseeno štenkarili, ko so se prepoznali v knjigi.«

Učiteljica Breda je odgovorila:

»Mislim pa, da so mu že odpustili, tudi vse ženske in dečve, ki so se našle v knjigi, so danes tu. Danes se nobena več ne jezi, vse se cmihajo za njim ...«

Nekdo je pokazal s prstom na usta, zato sta utihnila, Breda pa je vseeno pomislila, da bi se lahko, če bi živela v času, ko je Voranc pisal to knjigo, celo midva z Zoranom znašla v njej. Jezus, če bi pisalo, da me je prvič po... v kabinetu v šoli.

Potem se je že pripeljal črni avto z Vorančevo krsto slabih sto metrov pred britof. In že se je oglasila favrovska Justa s pomočnikom.

»Truga z mrtvim Vorancem je že tu. Hitro h grobu, jaz pa spet k navčku!«

Ženske v bližini so zasikale:

»Ššššš, zdaj moramo začeti glasno moliti!«

In so začeli moliti zdravamarijo, tovariši za krsto pa so, ko so zaslišali molitev, pogledali jezno v nebo in še bolj trdno sklenili, da je treba to fevdalno religiozno kmečko pamet končno usmeriti v dialektični materializem. Saj se ve, da je bila najprej materija, ne pa nek »oče naš« v nebesih. Včasih so potožili, da celo tovariš Voranc Samorastnik, ki je bil vendar predvojni komunist, na področju vere, tudi kar zadeva molitve in cerkvene praznike, ni bil za vzgled. Ne, prej obratno. Ko so se malo bližali pokopališču, so počasi utihnili vsi klepeti. Sveta Marija, mati Božja, prosi za nas, se je slišalo. Voranc se je torej res vrnil dokončno domov. Pod svojo Uršljo. Z Dunaja, iz Pariza, Moskve, Osla, Aten in Bog ve, od kod vse ... V svoje Kotlje na domači britof. Določeni prvi nosilci so si naslonili trugo na rame in krenili. Ljudje so pazljivo stopali z visokimi čevlji in škornji z močnimi žebli na podplatih po vlažni, ponekod še ledeni in zasneženi cesti, tu in tam pa sta že gramoz in pesek

gledala na plano, hodili so tiho, kakor da hodijo po cerkvenih tleh, a je vseeno kdaj zahreščalo pod nogami. Niso želeli, da škrtka kamenje in škripa gramoz ali da bi se kdo zapeljal po ledu, kaj šele padel, ko bojo nekaj deset metrov kasneje zavili mimo dveh stoletnih lip na britof k obzidju, kjer je zijala jama! Užaljeni župnik je špegal izza zavese, ker so tovariši iz komiteja strogo prepovedali krščanski pogreb. Vseeno bo popolna tišina, so vedeli, ko bodo krsto spuščali v grob, samo navček Sv. Marjete se bo slišal. Potem pa še govori in žalostne pogrebne pesmi bojo peli, samo ne tiste o Bogu in Mariji ... Zvonjenja v Kotljah pa noben komite ne bo prepovedal. Justa je že vlačila za štrik. Februarsko sonce se je pokazalo. Toda nekaj zadnjih metrov pred vhodom na britof so se v Guštanju določeni nosači truge nepričakovano ustavili. Pravzaprav so jih ustavili hotuljski kmetje, Štalekar, Lubas, Tonej, Ravnjak, Pristov, Vužnik, Rožank, in so rekli:

»Mi ga bomo nesli do groba, naš je bil!«

Ugledni nosači so bili presenečeni, a so prepustili krsto ... Kakšen protokol je to?! Zakaj nam niso povedali?

Toda čez petdeset metrov so čakali še Trupi, trije Kotniki, Šetrnik, Ivartnik, Plešivčnik, Svetina ... Čakali so še nekateri, ki pa so bili na koncu ostali iberžni, vsi bi ga radi vsaj malo nesli h grobu. Navček je potem le preglasila guštanjska godba na pihala z žalostinko pod vodstvom dirigenta Hermana.

Takrat pa so Samorastnica Marija, hčerki Vida in Mojca prvič na glas zajokale ... Niso si mogle več pomagati.

»Atej ni več naš!« je kot otrok kriknila Vida, čeravno je bila že odrasla.

»Vzeli so nam ga!« je zastokala mlajša Mojca.

Kmetje so ga odnesli do jame. Godba je utihnila.

Prvi govornik je bil predsednik Društva slovenskih pisateljev France Bevk, nadel si je očala in razgrnil bele liste. Kako je majhen, so pomislili Hotuljci, ko so se spomnili svojega visokega plečatega Samorastnika. Bevk je bil doma iz Primorske, še ene slovenske rane. On je že pravi za govor na Vorančevem grobu.

»Spoštovani žalni zbor ...«

Temperatura je bila devet stopinj nad ničlo in padle so prve letošnje kaplje vode z ledenih sveč, ki so visele v prozornih stožcih na glavo obrnjene in zamrznjene, še trdno pritrjene na žlebovih in kosih lesa, a je že začelo na redko padati z njih.

Z Vorančeve truge potegnejo zastavo z rdečo zvezdo. Zadaj pa vseeno nekdo dvigne v zrak eleganten leseni križ z Jezusom. Bevk govori s toplim, spoštljivim glasom. Ker je padla z žleba mrtvašnice še naslednja februaraska kaplja, Mojca šepne mami:

»Glej, mama, za atejem še streha joka!«

Čez eno uro je velik višek vencev za Samorastnikov grob napolnil cel britof. Govori pa povedani. Pravijo, da je na vsakem grobu ležal eden, dva, ne, kar trije venci, skupaj več kot 1500. Na nobenem pogrebu doslej ni bilo toliko vencev in tudi ne ljudi, niti sedemsto let prej na grobu karantanskih vojvod ne, je

rekel učitelj Zoran. Je bilo vse v rožah in svečah ... Kaplje so padale z žlebov na župnišču in šoli. Res, Koroška je jokala. Samorastnice so si stiskale roke in so kot v neki presunljivi blodnji spremljale govore in obred.

Po pogrebu je črni avto odpeljal vdovo, hčerki in Slaviča; tudi množica se je začela razhajati, pomembni gostje so se odpeljali v Guštanj na poslovilno kosilo in resne komentarje, domači pogrebci so se trumoma pozdravljali in poslavljali. Nekateri so šli peš v bližnjo gostilno pri Toniju, kjer pa ni bilo več niti trohice prostora, zato so se zvečine podali peš nazaj v Guštanj, drugi so lezli nazaj na Uršljo in preške bregove. Cerkveni zvon je še nekajkrat zastokal.

Britof je bil končno prazen, le guštanjska tovarniška pleh muzika je pospravljala svoje inštrumente v črne škatle.

Godba na pihala je uro pred pogrebom in po njem igrala zadnje žalostinke. Ko so se ljudje razšli, so godci nehali igrati. Svoje medeninaste inštrumente so obrisali in spravljali v črne škatle ... Trobentač je ovil trobilo in ga položil v škatlo, ko jo je zaprl, pa je rekel, saj je videti, kot da dajem trobento v črno trugo. Dirigent tovarniške godbe Jožko Herman, mož nizke postave, je v brezhibni dirigentski uniformi, kot da bi bil kak oficir, stopil k svežemu grobu in rekel:

»Zdaj, pobi, ko ni več uradnega pogreba, ko so drugi pomembni tovariši odšli in smo ostali sami, naj še jaz povem nekaj v zvezi z Vorancem. Hitro po vojni, mogoče se še kdo spomni, mislim, da leta

1946, smo špili na prvi prvomajski proslavi v svobodi in potem še na delavski veselici, pa je prišel k meni Voranc, s katerim sva si bila tako dobra, da sva se tikala, in mi je dal tisoč dinarjev in je rekel: „Na, Herman, to je tvoje, če boste zašpili med revolucionarnimi koračnicami na proslavi eno mojo pesem. Nobenemu ne povej, samo jaz in moja Mica bova vedela, da špilate za mene. Saj veš, tisto mojo. *Z nobenim purgarjem k'na grem jaz taušat!*“

Pobi, zašpilajmo še enkrat, zdaj ko smo ostali sami na britofu. V njegov spomin. Pol pa na kozarec mošta.«

Se je obrnil k orkestru, muzikanti so hitro spet vzeli inštrumente v roke, sam je vzel v roke pozlačeno dirigentsko palico in melodija o purgarju, s katerim ne gre taušat, se je mogočno pognala iz kotline gor po Uršlji in preških bregovih in po dolini ob Hotuljici. Odhajajoči so se ustavili in prisluhili.

»Kaj pa je zdaj to, a britof sam špila tisto Vorančevo pesem?«

»Ne, to zdaj Hermanovi muzikanti špilajo za svojo dušo in svoje slovo od Voranca. Eh, ta naša pleh muzika!«

A še ni bilo konca. Pravili so, da še dan kasneje ni bilo miru s pokopanim Vorancem in tistim njegovim furmanom.

Študent Mitja s Šentanela, so pravili, se je samo zaradi pogreba pripeljal z Ljubljane, ker ga je Voranc obrajal tudi zato, ker je najlepše pel v Mežiški dolini.

Jutro po pogrebu je doma zjutraj stopil na prag in se pretegoval, odtankal rumen curek za grmom in

poslušal glasove, in nekaj takega kot muzika se je zaslišalo iz gozdov okoli hiše. Nekje je žvižgal črni kos.

»Lubi Bog, a prav slišim, saj žvižga, *okoli kajžice mi rast'jo rožice, oj, kaj za eno veselje je to ...*« Sol začeli žvižgati še drugi kosi in tudi še nekateri drugi glasbeno nadarjeni ptiči. Pa je začel še sam žvižgati *Z nobenim purgarjem k'na grem jaz taušat*, potem pa peti, *okoli kajžice mi rast'jo rožice, oj, kaj za eno veselje je to ...*

Na Uršlji pa se je Ravnjakova Breda zaklinjala, da je videla mogočno Vorančevo postavo, kako se je pred njo skrila med smrekami, potem pa tekla dol v Kotlje. Kolarjev Niko, ki se je odpravljaj opolnoči od Tonija domov mimo britofa, se je zaklinjal, da je ponoči videl Voranca, kako sedi na svojem grobu, drži pred sabo debel zvezek in nekaj piše. Pa mu je zaklical:

»Kaj, Voranc, te ne bomo mogli nikol za zmerom pokopat, porka fiks?«

Baje se Voranc ni niti obrnil, kot da ni slišal, in je nekaj zapisoval naprej. Ko je ura na turnu udarila trikrat, pa je kar izginil.